

Garp Ocaklarında Çözülme: İngiltere ve Fransa'nın Garp Ocaklarıyla Yaptığı Antlaşmalarda Birliği Bozucu Maddeler (17. - 19. yy.)

ABDULLAH ERDEM TAŞ¹ İSA GÖKGEDİK²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
İslam Tarihi ve Sanatları, Kütahya, Türkiye abdullah.tas@dpu.edu.tr
(Sorumlu Yazar/ Corresponding Author)

² Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
İslam Tarihi ve Sanatları, Kütahya, Türkiye isa.gokgedik@dpu.edu.tr

Geliş Tarihi / Received Date : 12.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date : 29.06.2022

Yayın Tarihi / Published Date : 30.06.2022

Atıf / Cite as

Taş, Abdullah Erdem- Gökgedik, İsa. "Garp Ocaklarında Çözülme: İngiltere ve Fransa'nın Garp Ocaklarıyla Yaptığı Antlaşmalarda Birliği Bozucu Maddeler (17. - 19. yy.)". *İstem*, 20/39 (2022): 251-275. <https://doi.org/10.31591/istem.1137713>

Öz

17. yüzyılda yaşanan idari dönüşümün ardından Garp Ocaklarının (Cezayir, Tunus, Trablusgarp) Payitaht'tan bağımsız bir politika geliştirmeleri sıradan bir hâl almıştır. Osmanlı hükümetinin Avrupa devletleriyle yaptığı muahedeler, içerisinde kendilerine yönelik maddeler olsa da Garp Ocaklarında büyük ölçüde dikkate alınmamıştır. Bu sebeple Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nden onlarla ayrıca anlaşma yapma müsaadesi almıştır. Bu izin dolayısıyla 17. yüzyılın ikinci yarısından Viyana Kongresi ve Avrupa Uyum Dönemi'ne (1815) kadar devam eden süreçte özellikle İngiltere ve Fransa; Cezayir, Tunus ve Trablusgarp Eyaletleriyle çok sayıda müstakil anlaşma yapmıştır. Bu antlaşmalarda onları, Osmanlı'dan neredeyse bağımsız ve ayrı ayrı devletler olarak konumlandıran "royaume, kingdom" gibi hususi ifadeler kullanılmasının yanı sıra Ocakların birbiriyle dayanışmasını ve ittifadını bozan birçok madde de yer almıştır. Bu çalışmada mezkur antlaşmalar ve maddeler üzerinden İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Garp Ocaklarına yönelik parçalayıcı diplomasisi ve politik tavrına dikkat çekilmek istenmiştir. Zira Ocakların devletten bağımsızlaşması ve birbirinden ayrı siyasi ünitelere dönüşmesinin kendi iç faktörleri bulunmakla beraber harici devletlerin bunu pekiştirici siyasi ve diplomatik yönelimlerini dikkate almamak, Garp Ocaklarını tanıma noktasında yanıltıcı olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Garp Ocakları, Cezayir, Tunus, Trablusgarp, İngiltere, Fransa, antlaşma.

Abstract

Disintegration in the Western Odjacks: Articles Breaking the Unity in the Treaties Signed by England and France with the Western Odjacks (17th – 19th C.)

After the administrative transformation in the Western Odjacks (Algeria, Tunisia, Tripolitania) in the 17th century, it became commonplace for the Odjacks to develop a policy independent of the capital. The Ottomans' treaties with the European states, including the articles for the

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

Western Odjacks, were largely ignored by the North African administrations. Thus, European states received permission from the Ottoman Empire to make a separate treaty with the Western Odjacks. Due to this permission, England and France made many independent treaties with the Odjacks from the second half of the 17th century to the Congress of Vienna and the Concert of Europe (1815). In these treaties, besides the use of special expressions such as "royaume, kingdom", which positioned the Odjacks as almost independent and separate states from the Ottoman, there were also many articles that broke the solidarity and unity of the Odjacks with each other. This paper aims to draw attention to England and France's disruptive diplomacy and political attitude toward the Ottoman Western Odjacks through the treaties mentioned above and articles. Because ignoring the political and diplomatic attitudes of external states that reinforce separation can be misleading in recognizing the Western Odjacks alongside there are internal factors for the independence of the Odjacks from the Payi-taht and their transformation into separate political units.

Keywords: Ottoman Empire, Western Odjacks, Algeria, Tunisia, Tripolitania, England, France, treaty.

Giriş

Türk yüzyılı da denilen 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin batı sınırlarında önemli gelişmeler yaşandı. Doğu Akdeniz'de mühim bir güç olarak yer edinen Osmanlı Devleti, bağımsız hareket eden Türk denizcilerin öncülüğünde Orta ve Batı Akdeniz'e de adım adım hâkim oldu. Akdeniz'in bir "Türk gölü" olmasıyla neticelenen bu süreçte Kuzey Afrika'da dört yeni eyalet kuruldu: Mısır (1517), Trablusgarp (1551), Tunus (1574) ve Cezayir (1545). Tarımsal üretimi kendine yeten Mısır hâriç tutulursa diğer eyaletler, özellikle denizcilikle iştihar etmişti. Zira toprağa dayalı zirai ve sınai üretim çok düşük seviyelerdeydi; eyaletlerin gelirleri daha çok korsanlık/denizcilik ve ticarete dayalıydı. Yine bu eyaletlerin örgütlenmeleri devletin Akdeniz sınırlarını muhafaza temelinde şekillenmişti. Diğer Osmanlı eyaletlerinden farklı bir yapıları vardı. Yerli halkın bu yeni yapıyla imtizaçsızlığı sebebiyle Anadolu'dan gelen Türk gençleriyle beslenen ve askeri garnizonlar olarak konumlandırılan bu eyaletlere, Garp Ocakları denilirdi. Bu tabir bir taraftan Osmanlı öncesi, bölgenin "Mağrib" (Batı-Garb) olarak adlandırılmasından diğer taraftan da burada merkezdeki yeniçeri ocağına benzer askerî garnizonlar kurulmasından neşet etmişti.¹ Garp Ocaklarının en itibarlısı ve güçlüsü Cezayir Ocağı'ydı ve sonra sırasıyla Tunus ve Trablusgarp Ocakları gelmekteydi. Daha önce fethedilen iki eyaletin arasında kalan Tunus'un toprakları uzun bir dönem eyaletler arası münazaa ve mücadele sahası olarak kaldı. Osmanlı hükümet merkezi ise, ocakların birlik olup düşmana karşı her daim savaşa hazır bulunmalarını arzu ediyor ve bu maksatla ocak leventlerini deniz seferlerinde görevlendirerek beraber uyum içerisinde hareket etmelerini temin etmeye çalışıyordu. "Suğür-i İslâmiye" şeklinde de isimlendirilen Garp Ocakları, yek-vücut olarak hareket ettiklerinde Akdeniz'de düşmana karşı aşılmaz bir set durumundaydılar.² Ancak 17. yüzyılda bu aşılmaz set çatırdamaya başladı.

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Atilla Çetin, "Garp Ocakları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/382-386.

² "...bu üç ocak öteden beri hüsn-i vifâk ve mezîd-i ittihâd ve ittifâk ile icrâ-yı merâsim-i gazâyâ şedd-i nitâk ederek ol taraflarda sedd-i suğür-i İslâm olmuşlar...". Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d)*, 132/1054, Evâsıt-ı N sene 1137 (23-31 Mayıs 1725).

Garp Ocaklarında başlarda Trablus'ta Turgut ve Uluç Ali Reis, Cezayir'de Barbaroszade Hasan Paşa, Salih Reis ve Venedikli Hasan gibi meşhur ve otoriter denizciler vardı. Eyaletlerin ilk beylerbeyileri bunlar oldu. Bu süreçte idari yapıyı oturtmak ve Akdeniz coğrafyasında kendilerine yer açmak isteyen Garp Ocakları yöneticileri, bir taraftan içerideki isyan ve başıbozuklukla mücadele ederken diğer taraftan da Avrupa devletleriyle birçok büyük savaşın içerisine girmişti. Merkezden gönderilen gemiler ve askerlerin de desteklediği bu savaşlar (Cerbe, Malta, İnebahtı, Tunus vs.) sonunda eyaletlerin düzeni az-çok yerine oturdu. Ancak yüzyılın sonlarında otoritesi ve önemi giderek azalan paşalar, beylerbeyi atanmaya; eyaletlerdeki askerler de artık yöneticilerine itaat etmeyip kendilerini bu toprakların asıl sahipleri olarak görmeye başlamıştı. Payitahtı temsil etmekle beraber kısa süreli atanan bu paşaların yeniçeriler ve denizciler üzerinde hiçbir otoriteleri kalmamıştı. Dâhildeki bağımsızlık isteyen ve vergi vermeyi reddeden ahali üzerinde de nüfuzları yoktu. Böylelikle Ocaklarla, Osmanlı hükümet merkezinin arasındaki ilişkiler zayıfladı. Yeniçeriler ve denizciler arasından sivri kâidler/komutanlar, gücü ellerine geçirerek müstakil melikler gibi davranmaya başlayınca eyaletlerin idaresinde önemli değişimler yaşandı. Tunus'ta 1591'de, Trablusgarp'ta 1603'te ve Cezayir'de 1672'de başlayan bu yeni döneme "Dayılar Dönemi" denildi. Bu dönemde yabancı devletlerle Ocaklar arasında müstakil antlaşmaların akdedilmesi; Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ın Osmanlı devletinin kontrolünün dışına çıktığı ve bağımsızlaştığı şeklinde yorumlara yol açsa da aslında bu müsaade Ocaklara yine Payitaht tarafından verilmişti.³

Bu yeni dönemde Avrupa devletleri, kendi menfaatlerine olarak Garp Ocakları için "kingdom (ing.), royaume (fr.), regency (ing.), reggenze (it.)" tabirlerini kullanır oldu ve 17. ile 18. yüzyılda bu kullanımlar yerleşti.⁴ "Sultanlık/Krallık" veya "Sultan Naipliği"⁵ şeklinde çevirebileceğimiz bu tabirler, Garp Ocaklarının Osmanlı Devleti'nden büyük ölçüde kopmuş yarı-müstakil bir devlet gibi algılandığının da göstergesidir. Müstakil antlaşmalar yoluyla Avrupa devletleri, hem

³ Müstakil antlaşmaların Osmanlı hükümet merkezinin müsaadesiyle yapıldığına işaret eden ve Venedik Cumhuriyeti'nin Ocaklarla siyasi-diplomatik ilişkilerine yoğunlaşan bir çalışma için bk. Özgür Oral, "Garp Ocakları'nın Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Diplomatik İlişkileri: Venedik Cumhuriyeti Örneği", *Coğrafya, Tarih ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denkleme Ege ve Doğu Akdeniz*, ed. Mahmut Ak vd. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2021), 167-192.

⁴ Mesela 1682, 1686, 1700, 1701, 1703, 1716, 1729, 1762, 1765, 1800 İngiltere-Cezayir antlaşmalarında "Kingdom of Algiers (Cezayir Krallığı)"; 1662, 1675, 1676, 1694, 1716, 1751, 1762, 1812 İngiltere-Trablusgarp antlaşmalarında "Kingdom of Tripoli (Trablus Krallığı)"; 1662, 1716, 1751, 1762, 1812 İngiltere-Tunus antlaşmalarında genellikle "Kingdom of Tunis (Tunus Krallığı)", bazen de "State/Regency of Tunis (Tunus Devleti/Eyaleti)"; 1685, 1693, 1729, 1752 Fransa-Trablusgarp antlaşmasında "Royaume de Tripoli (Trablus Krallığı)", 1604, 1665, 1672, 1685, 1698-99, 1710, 1720, 1742, 1770 Fransa-Tunus antlaşmasında "Royaume de Tunis (Tunus Krallığı)" denilmiştir. Aşağıda bahsi geçen antlaşmalara dair bilgilere yer verilecektir.

⁵ "Regency/Reggenze" tabiri vasal krallığa işaret etmektedir. Avrupa devletlerinin tarihi tecrübelerinde yer edinen bu ifade bir ülkenin hükümdarından daha düşük konumlara refere edilebildiğinden Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki eyaletleri için de kullanılmıştır. "https://www.definitions.net/definition/regency" (Erişim 04 Ocak 2022).

ocakları birbirinden ayrı üniteler olarak konumlandırıyor hem de onlarla kurdukları ilişkiyi, Osmanlı hükümet merkeziyle kurdukları ilişkiden ayrı değerlendirebiliyorlardı. Nitekim yapılan antlaşmalara uyulmadığında Ocaklara açtıkları bir savaş artık Osmanlı Devleti'ne açılmış bir savaş olarak görülmeyecekti.⁶ Ancak ocaklarla ilişkileri çıkmaza girdiğinde yine Osmanlı hükümet merkezine başvurmaktan da hâlî kalmıyorlardı. Böyle çift yönlü işleyen bir politika, büyük ölçüde Avrupa devletlerinin lehine olurken Ocakların ve Osmanlı hükümet merkezinin ise aleyhine sonuçlar doğuruyordu. Nitekim bu ilişki neticesinde Akdeniz'de, Avrupa devletleri gücünü günden güne artırırken Osmanlı hükümeti ve Garp Ocakları yavaş yavaş hâkimiyetini kaybetmişti.

1. Avrupa Devletlerinin Garp Ocaklarıyla Müstakil Antlaşmalar İmzalamasının Tarihi Arka Planı

Akdeniz'de ticari rekabet, tarih boyunca birçok unsurun katıldığı çok canlı bir faaliyetti. 16. yüzyılda Kuzey Afrika'da kurduğu üç eyaletle bu coğrafyaya Osmanlı Devleti de dâhil olmuş ve bölgedeki ticari faaliyetler ve rekabetlerin tam merkezine yerleşmişti. Özellikle Osmanlı-Habsburg mücadelesi bu yüzyılın en mühim hadiselerinin başında geliyordu. Yüzyıl başından 1580'lere kadar süren bu mücadele döneminde Fransa, Habsburglara karşı önemli bir müttefikti. Habsburg yayılmasından zarar gören Fransızlar, Osmanlı desteğiyle Akdeniz'de ticari faaliyetlerini adım adım genişletmişlerdi. Kanuni Sultan Süleyman döneminde elde ettikleri imtiyazlarla, Akdeniz'de ticaret yapan diğer devletlere göre üstün bir konumdaydılar. 1569'da Fransa'ya Venedik hariç diğer Avrupa devletlerinin gemilerinin ancak Fransız bayrağıyla Akdeniz'de ticaret yapabilecekleri imtiyazı tanınmıştı. 1580 yılında ise İngiltere, Osmanlı Devleti'nden kendi bayrağı altında Akdeniz'de ticaret yapma imtiyazını elde edince özellikle Fransızlar ve İngilizler arasında ciddi bir rekabet başlamıştı.⁷ 1612 yılında imtiyazlı devletler arasına Hollanda (Felemenk/Nederlande) Devleti de katılınca⁸ İngilizler, Fransızlar, Venedikliler ve Hollandalılar arasındaki ticari rekabet had safhaya ulaştı. Avrupa devletlerinin birbirlerine karşı düşmanlıkları, bu dönemde merkezle irtibatları zayıflamaya başlayan Garp Ocakları korsanları için Akdeniz'de hatta Atlas Okyanusu'nda geniş bir faaliyet alanı açmıştı.⁹ Avrupa devletleri bizzat kendileri, düşman devletlerin gemilerine saldırıp mallarını yağma, insanlarını esir ederken Garp Ocakları korsanlarıyla da anlaşıp alım-satım işlerini Kuzey

⁶ Ettore Rossi, *Libya münzû'l-Fethi'l-Arabî hattâ sene 1911*, çev. Halife Muhammed et-Tillîsî (Beyrut, 1974), 234-235.

⁷ İdris Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 14 (1994 1988), 60.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Bülent Arı, *The First Dutch Ambassador in Istanbul: Cornelis Haga and the Dutch capitulations of 1612* (Ankara: Bilkent Üniversitesi, Doktora Tezi, 2003).

⁹ 16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın başlarında özellikle Cezayir korsanları Cebelitarık'ı aşip Atlas Okyanusu'nda da görünmeye başlamıştı. Murad Reis'in 1585'te Kanarya Adalarına saldırısı; 1620'lerde Büyük Britanya, Danimarka ve İzlanda kıyılarına yapılan akınlar birçok eserde zikredilmiştir. Örnek olarak bk. Stanley Lane-Poole, *The Barbary Corsairs* (London: T. Fisher Unwin, 1890), 192-193, 229-234.

Afrika limanlarında yapıyorlardı.¹⁰ Onlar da bu münâzaalı ortamdan istifade edip korsanlığı canlandırmışlardı.

17. yüzyıla kadar batıda her tür korsanlık için aynı kelime (corso, corsaro, korsan) kullanılırken bu dönemden sonra meşru ve gayri meşru korsanlık için farklı kelimeler tedavüle girmişti. Korsanlığın meşru olanına "privateering", gayrimeşrusuna "piracy" yani deniz eşkıyalığı/haydutluk deniliyordu. 'Privateer',¹¹ belirlenmiş bir düşmana karşı harekete geçmek için tanınan bir otorite tarafından görevlendiriliyordu. 'Pirate'in ise bir vazifesi yoktu, istediğine saldırebiliyordu. Diğer bir ifadeyle siyasi gayelerle hükümetler tarafından onaylanan meşru korsanlığa "privateering" deniyordu. Yakalananların cezalandırılması da bu iki duruma göre farklılaşıyordu. Osmanlı Devleti'ne tâbî Garp Ocakları korsanları da kesinlikle tanınmış bir otorite tarafından verilen görevi yerine getiriyorlardı. Blackbeard ve Captain Kidd gibi "pirat" değil; Fransız korsanları Jean Bart veya Robert Surcouf gibi "privater" idiler. Hıristiyan Avrupa privaterleri gibi meşru bir dairede faaliyet görüyorlardı. Yöneticilerin izniyle harekete geçiyor ve zabtettikleri gemileri, kargoları ve tayfaları meşru usuller dairesinde paylaşıyorlardı. Diğer taraftan bunlar kendilerini görevlendiren hükümetlerin de birer parçasıydı. Korsan kaptanları ne kadar ganimet getirirlerse eyaletlerin idare merkezi olan Divan'daki güçleri o nispette artıyordu. Onların düşmanları da kesinlikle bütün Hıristiyan gemileri değildi. Bir kere antlaşma imzalandı mı -mesela İngiltere ile barış devam ettiriliyordu. Tabii bu unsurların açgözlülükle haddi aştıkları ve "privater" gibi değil "pirat" gibi hareket ettikleri de olabiliyordu. Fakat bu durumda genellikle ağır bir şekilde bunun bedelini ödüyorlardı.¹²

Batılı yazarlara göre bu dönemde Akdeniz, her karşılaşmada neşeli selamlar veren gemilerle dolu bir mekân olmaktan çıkmış; haydutlarla dolu bir ormana benzemişti. 16. yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılın başlarında, korsanlar Akdeniz'in doğal unsurları ve ticari gemicilik de tehlikeli bir meslek haline gelmişti. Aslında, 16. yüzyılın son yirmi yılı, Akdeniz'deki korsanlık tarihinde yeni bir altın çağın, yaklaşık yüz yıl sürecek bir asrın başlangıcını temsil ediyordu. Tarihi-

¹⁰ 1600'lü yıllarda İngiliz korsanların faaliyetleri iyice artmış ve bu pek çok devleti rahatsız etmeye başlamıştı. Osmanlı payitahtında da İngilizlerin bu faaliyetlerinin akisleri oluyordu. Fransızlar ve Venedikliler, Kuzey Afrika kıyılarında gerçekleşen bazı korsanlık faaliyetlerini hükümete şikâyet etmişler ve bu hususta merkezden Garp Ocakları'na hükümler gönderilip İngiliz korsanlarıyla ittifak yapılmaması konusunda uyarılarda bulunulmuştu. Bk. BOA, *Düvel-i Ecnabiyye Defterleri* (A.DVNS.DVE.d.), Nu. 13 (Dubrovnik Ahkam Defteri), s. 23, 50 (hüküm 216).

¹¹ Beawes'e göre privaterler, düşmanı taciz etmek için İngiliz hükümdarı veya özel kişiler tarafından donatılan hususi savaş gemileridir. Özel kişilere verilen izin genelde geçicidir. Bu tür bir görevlendirme kadim ve savaşlarda düşmana zarar vermekte çok faydalı bir usuldü. Ancak privaterlerin eylemi çok kolay bir şekilde korsanlığa dönüşebilir ve masum tüccarların canı ve malı yağmalanabilirdi. Bk. Wyndham Beawes, *Lex Mercatoria Rediviva: Or, The Merchant's Directory: Being a Complete Guide to All Men in Business* (Dublin, 1778), 179-194.

¹² Nebi Bozkurt, "Korsan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/212; İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz* (İstanbul: Küre Yayınları, 2007), 12; Thomas Baker, *Piracy and Diplomacy in Seventeenth-Century North Africa: The Journal of Thomas Baker, English Consul in Tripoli, 1677-1685*, ed. C. R. Pennell (Rutherford: New Jersey: Fairleigh Dickinson University Press, 1989), 45; Alan G. Jamieson, *Lords of the Sea: A History of the Barbary Corsairs* (London: Reaktion Books, 2012), 13-14.

ler, Akdeniz'in tarihsel evriminde korsanlığın sonuçları konusunda karara varmış değildiler. İnsan kaybının yanı sıra, o zamanın yetkilileri korsanlığın neden olduğu maddi zararları sıklıkla dile getirmişlerdir. Mesela Savary de Brèves¹³, yalnızca korsanlığın neden olduğu yıllık 500.000 veya 600.000 ekü zarardan bahsetmekteydi. Öte yandan, başta İtalyan liman kentleri olmak üzere bazı Akdeniz toplulukları, Avrupa limanlarının güçlü ticaretinin yol açtığı zararları, korsanlıkla telafi ve tazmin etmeye yönelmişti. Bu hususta kısmi bir başarı elde etmiş olsalar da asıl büyük gelişme karşı tarafta yaşanıyordu. Kuzey Afrika kasabaları sürekli bir gelişim içerisinde girmişti. Nitekim Cezayir şehrinin nüfusu 17. yüzyılda 100.000'e ulaşmıştı.¹⁴

17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin deniz gücü düşüşe geçmiş ve devletin Afrika eyaletleri üzerindeki otoritesi iyice zayıflamıştı. Buna bağlı olarak Akdeniz'deki aktif güçler de değişmişti. Korsanlık faaliyetleriyle iç içe geçmiş mal ve esir ticareti ile küçük çaplı çarpışmalar, büyük savaşların yerini almıştı. Habsburg İspanyasının nüfuzu, Cezayir'den öteye geçemediği için yerini, doğuda kendilerine bağlı başıbozuk unsurlar ve Malta gibi devletçiklerin korsanlık faaliyetlerine bırakmıştı. Cenevizler de Doğu Akdeniz'den umumiyetle çekilmiş ve bundan sonra İspanyolların bankerliğini yapmaya başlamıştı. Venedikliler, Osmanlılar'la ticari ilişkilerini korumak ve Doğu Akdeniz'deki nüfuzlarını koruyup genişletmeye çalışmakla meşguldü. Akdeniz'e yavaş yavaş etkinleşen Fransa, İngiltere ve Felemenk Devleti ise 17. yüzyıl ortalarından sonra artık buradaki en güçlü aktörler haline gelmişlerdi.¹⁵

Avrupa Devletleri, bir taraftan kendileri de korsanlık faaliyetleri içerisinde bulunurken diğer taraftan da Akdeniz'deki ticaretlerinin devamı ve gelişmesi için korsanların saldırılarına karşı ticari gemilerinin emniyet içerisinde seyahat etmesini sağlamak istiyorlardı. Onları, tamamen silahlı askeri gemilerle koruyarak konvoy halinde bir yerden bir yere götürmek, birinci seçenektir.¹⁶ İkinci seçenек ise ticari gemilere saldırabilecek korsan unsurlarla bir şekilde anlaşmaktır. Başlarda birinci yolu tercih eden devletler, çok masraflı ve çoğu zaman da yetersiz kalan bu yöntemi terk ederek ikinci yola yöneldiler.¹⁷ Korsanlar genellikle, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki taşra idarelerine bağlı idiler. Avrupa devletleri önce Osmanlı Devleti'yle yaptıkları antlaşmalar yoluyla denizde ticari emniyeti sağlamaya çalıştılar. Fakat korsanlar genellikle bağlı oldukları devletin yaptığı bu antlaşmalara uymuyorlar; hükümet de Garp Ocaklarına sürekli olarak

¹³ 1591-1605 yılları arasında Osmanlı payitahtında Fransa sefiri olarak görev yapmış Fransız diplomat ve şarkiyatçı. Ayrıntılı bilgi için bk. Alastair Hamilton, "François Savary de Brèves", *Christian-Muslim Relations: A Bibliographical History, Western and Southern Europe (1600-1700)*, ed. David Thomas - John Chesworth (Leiden: Brill, 2017), 9/415-422.

¹⁴ Viorel Panaite, "French Commerce, North African Piracy and Ottoman Law in the Mediterranean (Close-Sixteenth and Early-Seventeenth Century)", *Revue Roumaine d'Histoire* 46/1-4 (2007), 69-81.

¹⁵ Abdullah Erdem Taş, *Osmanlı Garp Ocaklarından Trablusgarp Eyaleti: Karamanlılar Dönemi (1711-1835)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2016), 37, 109.

¹⁶ Beawes, *Lex Mercatoria Rediviva*, 205.

¹⁷ Taş, *Trablusgarp Eyaleti: Karamanlılar Dönemi*, 110.

İngiltere, Fransa ve Venedik gibi devletlerle imzalanan muahede şartlarını hatırlatıyor ve korsanların bu devletlerin gemilerine saldırmalarını yasaklıyordu.¹⁸ Osmanlı hükümetiyle yapılan umumî muahedeler, problemi çözmeyince Avrupa devletleri bizzat Cezayir, Tunus ve Trablusgarp gibi korsanların bağlı olduğu eyaletlerle müstakil/hususî antlaşmalar yapmak için Payitaht'taki sefirlerini devreye soktular ve neticede başarılı oldular. Osmanlı hükümeti, ileride başını ağrıttacak bu kötü usule göz yummak zorunda kaldı.

Gerçekten Garp Ocaklarında durum çok farklıydı. Her birinin ayrı stratejisi, Avrupa devletleriyle de farklı ilişkileri vardı. Mesela Ocaklardan biri İngilizlerle anlaşmışsa Fransız gemilerine saldırıyordu. Diğeri de Fransızlarla anlaşmışsa, İngiliz gemilerine saldırabiliyordu. Bütün devletlerle aynı anda muahedeli olmak Garp Ocakları için mümkün değildi. Zira tarımsal üretimin çok sınırlı olduğu Ocakların gelirinin önemli bir kısmı bu korsanlık faaliyetlerinden geliyor ve Avrupalı güçler de bu korsanlık faaliyetlerini birbirlerine karşı koz olarak kullanıyorlardı.

İstanbul'daki Venedik bayloslarının raporlarında sürekli olarak Kuzeyli korsanlardan (İngiliz ve Hollandalı) şikâyet ediliyordu. Akdeniz'in özellikle İngiliz korsanlar tarafından istila edildiğinden ve bunların Türklerle ittifak edip Cezayir'i karargâh kıldıklarından bahsediliyordu. Payitaht'tan gönderilen hükümlerde ise korsanlık eden İngilizlerin Tunus'a yahut diğer Kuzey Afrika limanlarına girmeleri ve Fransız gemilerinden gaspettikleri malları buralarda satmaları yasaklanıyordu. 1603'te bir İngiliz korsan gemisinin Tunus limanına sığınması, İstanbul'daki Fransız ve Venedik sefirlerini harekete geçirmişti. Tunus hâkimleri, İngiliz korsanlarla işbirliğine gittikleri için payitahttan gönderilen hükümlerle uyarılmıştı ve onlara karşı sert tedbirler almaları kendilerinden istenmişti.¹⁹ İşte bu süreçte Fransızlar, Osmanlı Hükümeti'nin müsaadesiyle 1604'te Tunus Ocağı ile müstakil bir antlaşma imzaladılar. Burada, Tunus krallık (Royaume de Tunis) olarak Tunus Valisi de vasal kral/sultan naibi (Vice-Roi) olarak kaydedilmişti. Antlaşma 1535'ten itibaren verilen kapitülasyonları ve Sultan I. Ahmed'in verdiği imtiyazları da kapsamına alıp geçerli saydığından dikkat çekicidir. Metinde geçen şu ifadeler meselenin, Cezayir'le ittifak halinde olan İngiliz korsanları olduğunu ihlas ettirmektedir:²⁰

“... Ayrıca, Cezayir gemileri ve hangi milletten olursa olsun, Fransızları kaçıran diğer tüm korsanların gemileri söz konusu Tunus Hükümeti'nde limanlamaz. Buraya yaklaşmaları halinde ise Tunus Valisi, generali ve kaptanlar,

¹⁸ Örnek olarak bk. BOA, *Düvel-i Ecnebiye Kalemi (A.DVN.DVE.d.)*, Nu. 901, s. 6, 9; BOA, *A.DVNS.DVE.d.*, Nu. 13, s. 69 (hüküm 328); BOA, *(A.DVNS.MHM.d.)*, Nu. 67, (hüküm 218, 362).

¹⁹ Bu süreç ve İngilizlerle Hollandalıların 1580'den sonra özellikle Fransa ve Venedik'in zararına olarak yaptığı korsanlık faaliyetleriyle İngiliz korsanlar aleyhine çıkan Şeyhülislam fetvasının değerlendirmesi için bk. Viorel Panaite, “A Legal Opinion On Western Piracy In The Ottoman Mediterranean About The Late-Sixteenth and Early-Seventeenth Centuries”, *Revue des Études Sud-Est Européennes* XLVII/1-4 (2009), 165-173.

²⁰ M. Le Comte d'Hauterive - M. Le Chever F. de Cussy, *Recueil des traités de commerce et de navigation de la France avec les puissances étrangères: avec les puissances étrangères depuis la Paix Westphalie, en 1648* (Paris: Rey et Gravier, 1836), 3/52-53.

bahsi geçen kaçıranları ele geçirip Fransızlara iade etmekle yükümlü olacaklardır...”²¹

Fransa ile Cezayir Ocağı arasında 21 Mart 1619'da böyle bir antlaşma imzalandı.²² Benzer şekilde İngilizler de 1622-23'te Sir Thomas Roe'nun elçiliği sırasında Tunus ve Cezayir'le bir antlaşma imzaladı.²³ Bunlar, Osmanlı Devleti tarafından da tasdik edilmişti; ancak daha sonra devletin onayı alınmadan da karşılıklı antlaşma yapmanın yolu açılmış oldu. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren artık Avrupa devletleri, Garp Ocaklarını yarı-müstakil birer devlet gibi görmeye ve buna uygun olarak yeni bir diplomatik ilişki tesis etmeye başladı.

Avrupa güçleri yaptıkları antlaşmaları yürürlükte tutmak ve işlerinin takibini yapmak için 17. yüzyıl ortalarından itibaren bölgeye resmi konsoloslara atadılar. Konsoloslara, devletlerinin her konuda temsilcisi olup özellikle ikili ilişkileri seyrini takip ederek antlaşma şartlarının ihlal edilmemesine çalışıyorlardı. Başarısız olduklarında ise en son çare olarak buralara devlet donanmaları gönderiliyor; bombardıman ve abluka aşamalarından sonra zorla ya eski antlaşma şartlarına uyulması sağlanıyor yahut şartları daha ağır yeni bir antlaşma, Garp Ocaklarına dayatılıyor.

Hristiyan Avrupa devletleriyle Kuzey Afrika'daki Osmanlı eyaletleri arasında imzalanan barış ve ticaret antlaşmaları, bu süreçte yapılan müzakereler, erken modern Akdeniz diplomasisinde hayati öneme sahiptirler. Akdeniz'deki iki taraf arasındaki ilişkiler, ister barışçıl ister çatışmalı olsun, zaman içerisinde bir dizi ortak diplomatik normu ve uygulamayı da şekillendirmiştir. Bu antlaşmalar Kuzey Afrika limanlarında ve ticaret şehirlerinde Avrupa devletlerinin ekonomik ayrıcalıklarına ve potansiyellerini gösterdiği gibi korsanlığın yoğunlaştığı dönemlerde esir takası ve fidyesine dair çok sayıda madde üzerinden iki taraf arasındaki gerginliklere ve kayıplara da işaret ediyordu.²⁴

Diğer taraftan Avrupa devletlerinin bu antlaşmaları, beynelmilel deniz hukukunun gelişmesini sağlarken aynı zamanda Avrupa'nın, Avrupalı ve Hristiyan olmayan devletlerle nasıl bir diplomatik ilişki tesis edebileceğinin; nasıl müzakere ve antlaşma yapabileceğinin, kısacası yeni bir diplomasiinin de temellerini atmıştı.

Barış ve ticaret antlaşmalarını sadece ikili ilişkilere indirgemek de hatalı olacaktır. Zira Garp Ocakları ile Osmanlı hükümeti arasındaki ilişkilerin yanı sıra diplomatik ilişkiler, Mağrip ve Akdeniz çevresinde Avrupa-içi rekabetleri de içeriyordu. Bu sebeple hepsini birbirine bağlı, eşzamanlı ve geçmiş birikimle irtibatlı bir ağ içerisinde görmek gerekecektir. Avrupalı tarihçiler, karşılıklı antlaş-

²¹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/54.

²² Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)", 60-65.

²³ Mübahat S. Kütükoğlu, *Balta Limanına Giden Yol Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münâsebetleri (1580-1850)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013), 41-44. Ayrıca bu eserde (s.27-40) 1580 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nin İngilizlere verdiği ahitnamelerde Garp Ocakları korsanlarına karşı alınan tedbirler ve Osmanlı taahhütleri de görülebilir.

²⁴ Guillaume Calafat, "A 'Nest of Pirates'?: Consuls and Diplomatic Intermediaries in Algiers during the 1670s", *Studi e materiali di storia delle religioni* 84/2 (2018), 529.

maların çok sık yenilenmesi ve büyük ölçüde aynı maddeleri içeriyor olmasından hareketle Garp Ocaklarının bu antlaşmalara hiçbir zaman uymadığını, Ocak korsanlarının privater değil pirat yani düpedüz deniz haydutları olduğunu tekrar etmekten haz alsalar da işin aslı yukarıda da işaret edildiği gibi çok boyutludur. Tekrar tekrar yapılan antlaşmalardaki benzer maddelerin sebebi ise genellikle müzakere olmadan yapılan dayatmalardır. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle Fransızlar ve İngilizler, donanmalarıyla güç gösterisi yapmaktan ve önceki antlaşmaları empoze etmekten hâli kalamıyorlardı. Böylelikle 5-10 yıllık aralarla maddeleri birbirinin neredeyse aynı olan çok sayıda barış ve ticaret antlaşmaları akdedildi.²⁵

Garp Ocaklarının bu antlaşmalar sürecinde birlik ve bütünlüğü ise iyice dağıldı. Parçalanmanın içeriden sebepleri olduğu²⁶ yadsınamazsa da Avrupa devletleriyle kurulan bu yeni ilişki biçiminin Ocakların karşı karşıya gelmesinde derin bir tesiri olduğunu da görmek gerekmektedir. Özellikle Fransa ve İngiltere'nin 17. yüzyılın ikinci yarısından Viyana Kongresi'ne (1815) kadar olan süreçte yaptıkları barış ve ticaret antlaşmalarında Osmanlı Garp Ocaklarının ittihadına zarar veren maddeler tek tek incelendiğinde, buradaki art niyet vuzuha kavuşacaktır.

Aşağıda söz konusu antlaşmaların maddeleri seçilerek verilmiştir. Fakat burada sadece metinleri neşredilmiş ve bahis konusunu ihtiva eden antlaşmalara yer verilmiştir. İkili antlaşmaların tamamı için ekte yer alan tablolara bakılmalıdır. Bazı maddeler küçük lafız nüansları bulunduğu için aynen bırakılmış, birebir aynı olanlara ise benzer olduğu maddeye atıfta bulunularak işaret edilmiştir. Maddelerin değerlendirilmesi ise "Sonuç" kısmına bırakılmıştır.

2. Fransa'nın Garp Ocaklarıyla Yaptığı Antlaşmalarda Ocakların Birlik ve Bütünlüğünü Bozan Maddeler

2.1 Fransa-Cezayir

Christophe-Guillaume Koch ve M. Le Comte d'Hauterive'nin M. Le Chever F. de Cussy ile hazırladığı eserlerde Cezayir'le yapılan antlaşmaların tarihleri verilmişse de maddeleri kaydedilmemiştir. Bunun 1830'daki Fransız işgaliyle alakalı bir sebebi olması kuvvetle muhtemeldir.

2.2. Fransa-Tunus

1665 Barış Antlaşması:

Madde 3: İki taraftan herhangi birinde denizde, koylarda, sığınak veya limanlarda bulunan tüm gemiler, bayraklarını açtıktan ve birbirlerini tanıdıktan sonra düşmanca hareketlerde bulunmadan yollarına devam edeceklerdir. Ama Cezayir, Trablus, Selâ ve Kuzey Afrika'daki (Barbarie) diğer yerlerin gemileri Tunus'takilerle aynı bayrağı taşıdığından, doğabilecek tüm kazaları önlemek için

²⁵ Calafat, "Consuls and Diplomatic Intermediaries in Algiers", 530-532.

²⁶ Ocakların birbirleriyle mücadeleleri ve ayrışmaları süreci için bk. Abdullah Erdem Taş, "Garp Ocaklarında Birliğin Bozulması: 18. Yüzyılda Cezayir-Tunus-Trablusgarp İlişkileri", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 9/2 (2020), 1065-1091.

bahsi geçen Tunus gemilerinin (iki taraftaki şahıslar güvertelerinde kendilerini gösterdikten sonra) bir tekneyle en fazla bir veya iki adam gönderebilecekleri kararlaştırılmıştır.²⁷

Madde 7: Şayet Fransa Kralı'nın (Sa Majesté Très Chrétienne) tebaasına ait bazı gemiler, kadirgalar veya tekneler Tunus Krallığı'nın liman ve koylarında iken Cezayir, Trablus, Selâ veya diğer düşmanları tarafından beklenmedik bir saldırıya uğrarlarsa Tunus komutanları saldırıya uğrayanlara limanlarında sığınma hakkı tanımak zorundadırlar. Bu durumu düzeltmek ve önlem almak için adamlarını bir veya daha fazla gemiye göndermeleri istenecektir ve mümkün olduğunca saldırıya uğrayanları savunacaklardır.²⁸

Madde 12: Trablus, Cezayir, Selâ'dan veya başka bir bölgeden gelen herhangi bir gemi, Fransa Kralı'nın (Sa Majesté Très Chrétienne) tebaasına ait gemileri, kadirgaları veya öteki tekneleri, denizcileri, yolcuları veya malları Tunus, Port-Farine veya Krallığın kapsamı alanında başka bir limana götürürse buralarda satılmalarına izin verilmeyecektir. Bu durum, Fransa'da Tunus gemileri için de gözetilecektir.²⁹

1672 Antlaşması:

Madde 3: Bu madde 25 Kasım 1665 tarihli antlaşmanın 3. maddesi ile birbir aynıdır.³⁰

Madde 7: Majestelerinin (Fransa Kralı'nın) bazı kadirgaları, gemileri ve diğer tekneleri Tunus Krallığı'nın limanlarında veya başka bir yerde Cezayir, Trablus, Selâ veya diğer düşmanları tarafından beklenmedik bir şekilde saldırıya uğrar veya kendileriyle savaşılırsa bu yerlerin komutanları onları limanlarında barındırmak, meseleyi halletmek için adamlarını bir veya daha fazla gemiye göndermek ve mümkün olduğunca onları savunmak zorunda kalacaklardır. Bu şartlar, Fransa Kralı'nın limanlarında Tunusluların lehine de gözetilecektir.³¹

Madde 12: Trablus, Cezayir, Selâ veya başka bir yerden herhangi bir gemi veya tekne, Tunus'a veya bağlı başka bir limana, Fransa Kralı'nın tebaasına ait herhangi bir gemi veya başka bir tekne getirirse söz konusu limanlarda mallar haricinde ne bir denizci ne de bir yolcuyu satmalarına izin verilmeyecektir. Bu, Tunus Krallığı'nın gemileri için de Fransa'da gözetilecektir.³²

1685 Antlaşması:

Madde 7: Bir Tunus koyunda veya Krallığın diğer limanlarından herhangi birinde bir Fransız ticaret gemisi kale toplarının menzilinde iken Cezayir, Trablus, Selâ veya diğer yerlerden gelen düşman savaş gemileri tarafından saldırıya uğrarsa söz konusu kaleler tarafından savunulacak ve korunacaklardır. Komutan, düşman gemilerini, adı geçen limanlardan veya koylardan çıkış ve uzak-

²⁷ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/56-57.

²⁸ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/58-59.

²⁹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/60-61.

³⁰ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/67-68.

³¹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/69.

³² d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/71.

laşma için Fransız gemilerine yeterli süre -en az iki gün- vermeye zorlayacaktır. Bu süre zarfında düşman gemileri veya diğer savaş gemileri, takibe fırsat vermemek için alıkonulacaktır. Aynısı, Fransa İmparatoru tarafından Fransa'nın on fersah kıyısı içerisinde esir yakalamamak şartıyla Tunus ve Krallığı'nın diğer limanlarıyla savaş halindeki gemiler ve diğer silahlı tekneler için de uygulanacaktır.³³

Madde 8: Fransa İmparatoru'nun düşmanları tarafından yakalanıp Tunus'a ve Krallığın diğer limanlarına götürülecek tüm Fransızlar köle olarak tutulmadan derhal serbest bırakılacaktır. Fransa İmparatoru ile savaş halinde olabilecek Trablus, Cezayir ve sair gemilerin, Krallıklarının (Royaume) herhangi bir bölgesinde Fransız köleleri indirmesi durumunda da serbest bırakılacaktır.³⁴

Madde 9: Şu anda, hangi nitelik ve durumda olursa olsun, Tunus'un yabancı ve düşman bayrakları altına alınanlar da dâhil olmak üzere, adı geçen Krallığın sınırları içinde bulunan tüm Fransız köleleri herhangi bir fidye olmaksızın serbest bırakılacak ve derhal gemilere iade edilecektir. Ayrıca Fransa bayrağı altında iken yakalanan tüm yabancılar Krallığın dışında olmaları durumunda bile Konsolosa teslim edilmek üzere derhal geri getirileceklerdir.³⁵

Madde 12: Tunus Krallığı'na bağlı kıyılarda bazı Fransız gemileri ve diğer tekneler ister düşman gemileri tarafından takip edildiği için, ister kötü hava koşulları nedeniyle kaybolursa tekrar denize inmek için ihtiyacı olan her şeye yardım edilecek, yüklendiği malları kurtarmak için istihdam edileceklerin yevmiyeleri ödenecek ve Krallığın limanlarında satılmadıkça karaya çıkarılacak mallar için herhangi bir vergi veya haraç talep edilmeyecektir.³⁶

Madde 16: Ne Fransızlarla savaş halinde olan Kuzey Afrika (Barbarie) gemilerine ne de komisyonları altında silahlanacak olanlara, Fransızlara karşı hiçbir yardım yapılmayacak ve koruma sağlanmayacaktır. Paşa, Dayı ve Divan tebaasını, Fransa düşmanı herhangi bir idare veya devlet otoritesi altında silahlanmaktan men edecektir. Aynı zamanda, Fransa İmparatoru'nun savaşta olduğu veya olacağı kişilerin, tebaasına saldırmak maksadıyla limanlarında silahlanmalarını da önleyecektir.³⁷

Madde 21: Bir Fransızla, bir Türk veya bir Kuzey Afrikalı Müslüman (Maure) arasında herhangi bir anlaşmazlık çıkarsa, bunlar sıradan hâkimler tarafından değil adı geçen Dayı ve Divan'ın konseyinde ve Fransa Konsolosunun huzurunda yargılanır.³⁸

Madde 24: Bir Türk'e veya Kuzey Afrikalı Müslüman'a (Maure) vuran herhangi bir Fransız ancak, onun davasını savunmak için Konsolos çağrıldıktan sonra cezalandırılabilir. Söz konusu Fransız'ın ve diğer Hıristiyan kölelerin

³³ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/80.

³⁴ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/80.

³⁵ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/80-81.

³⁶ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/81-82.

³⁷ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/83.

³⁸ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/85.

Fransa veya diğer devlet bayrakları taşıyan gemilere kaçması halinde mezkur Konsolos bundan sorumlu tutulamaz.³⁹

1698 Antlaşması:

Kapitülasyonların ve bunların teyidi mahiyetindeki barış maddelerinin yenilenmesine dair tarafımızca düzenlenmiş ve kararlaştırılmış antlaşma. Louis XIV, Tanrı'nın lütfuyla Fransa İmparatoru ve Navarra Kralı; Mareşal Estrées, Levant Deniz Kuvvetleri Komutanı (efendisi imparator adına) ile Paşa, Dayı ve Divan, Tunus şehri ve Krallığı'nın (Royaume) diğer güçleri arasında.

Madde 7 ve 8: Bu maddeler 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın sırasıyla 7. ve 8. maddeleriyle birebir aynıdır.⁴⁰

Madde 9: Niteliği ve durumu ne olursa olsun tüm Fransız köleler, yabancılardan ve Tunus'un düşmanlarından alınanlar da dâhil olmak üzere, herhangi bir fidye ödemeksizin tam bir özgürlüğe sahip olacaklar ve derhal gemilere geri gönderileceklerdir. Ayrıca Fransa bayrağı altında yakalanan tüm yabancılar Tunus Krallığının dışında olmaları durumunda Konsolosluga teslim edilmek üzere gecikmeksizin geri getirileceklerdir. Bu amaçla Ordu Komiseri olarak görevlendirdiğimiz Bay Robert'in, serbest bırakılacakların isimlerinin tam bir listesini almak için adı geçen şehrin Krallığı tarafından atanan bir memurla tüm hapisanelere ve söz konusu Fransızların tutulduğu diğer yerlere seyahat etmesine izin verilecektir.⁴¹

Madde 12: Bu madde 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 12. maddesi ile birebir aynıdır.⁴²

Madde 16: Bu madde 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 16. maddesiyle birebir aynıdır.⁴³

Madde 21 ve 24: Bu maddeler 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın aynı numaralı maddeleri ile birebir aynıdır.⁴⁴

1710 Antlaşması:

16 Aralık 1710 tarihli bu antlaşmanın 4, 5, 7, 11 ve 16. maddeleri bir önceki antlaşmanın sırasıyla 7, 8, 12, 16 ve 21. maddeleriyle birebir aynıdır.⁴⁵

Madde 19: Bu madde 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 24. maddesi ile birebir aynıdır.⁴⁶

1720 Antlaşması:

Madde 8: Tunus şehri ve Tunus Krallığı'nın Paşa, Bey, Dayı, Divan, Yeniçeri Ağası ve milisleri bundan böyle bütün valilere söz konusu köleleri tutmalarını emrecek, Fransız Konsolosu'nun mümkün olan en iyi fiyattan satın alması için çalışacak, Tunus Krallığının sakinlerine karşı aynısı Fransa'da da uygulan-

³⁹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/85.

⁴⁰ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/90.

⁴¹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/90-91.

⁴² d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/91-92.

⁴³ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/93.

⁴⁴ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/95.

⁴⁵ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/102-106.

⁴⁶ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/107.

caktır.⁴⁷

20 Şubat 1720 tarihli bu antlaşmanın 10, 12, 16 ve 19. maddeleri 10 Haziran 1698 tarihli antlaşmanın sırasıyla 12, 16, 21, ve 24. maddeleriyle birebir aynıdır.⁴⁸

Madde 27: M. Dusault'un, şu anda Cezayir'deki İspanyollar gibi yabancıların tutulmalarına misilleme olarak bir yıl içinde Sicilya'da başarısız olan/karaya oturan Türkleri geri çekememesi/çıkarmaması yenilenen barış antlaşmasına zarar vermeyecek, bu konuda tekrar bir şey söylenmeyecektir.⁴⁹

1729 Antlaşması:

Madde 6: Bundan böyle Fransızlar, eski antlaşmalarda şart koşulduğu gibi Tunus'ta diğer tüm uluslardan (nation) daha fazla ayrıcalık ve vergi muafiyetine sahip olacaktır. Önceki antlaşmalarda yer almamasına karşın, adı geçen Naiplik (Régence), önceden haber vermeksizin diğer milletlere Fransızların sahip olduğundan daha büyük imtiyazlar veremeyecektir.⁵⁰

Madde 12: Bir korsan (corsaire) Tunus'a sığınır ve tüm mürettebatı Türk olmak istediklerini beyan ederse, gemilerinde Fransızlara ait bir şey olup olmadığını Fransa Konsolusu'nun öğrenebilmesi; zorla ve hile ile gemiye alınmış kendi ulusundan biri varsa iade edilmesi için senet, mülk ve eşyaları bir yıl ve bir gün boyunca alıkonacaktır.⁵¹

1742 Antlaşması:

Fransa Kalesi olarak tarafımızdan verilen ve kararlaştırılan kapitülasyonların ve sulh maddelerinin yenilenmesi ve teyidi için yapılan antlaşma. Louis XV (Fransa İmparatoru) adına Marsilya Yaveri ve Kralın Komiseri ile Sidi Yunus, Bey, Dayı, Divan, Yeniçeri ve Tunus şehri ve Krallığı'nın milisleri Ağası, Dayı Sidi Ali Paşa arasında. İşbu antlaşma Osmanlı Devleti İmparatoru Sultan Mahmud'un yüce saltanatı sırasında yapılmıştır.

Madde 4: Bu madde 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 7. maddesiyle birebir aynıdır.⁵²

Madde 5: Bu madde 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 8. maddesi ile birebir aynıdır.⁵³

Madde 11: Bu madde 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 16. maddesi ile birebir aynıdır.⁵⁴

Madde 16: Bu madde 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 21. maddesi ile birebir aynıdır.⁵⁵

⁴⁷ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/112.

⁴⁸ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/112-115.

⁴⁹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/117.

⁵⁰ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/120-121.

⁵¹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/122.

⁵² Christophe-Guillaume Koch, *Table des traités entre la France et les puissances étrangère: depuis la paix de Westphalie jusqu'à nos jours* (Basle: J. Decker, 1802), 1/376.

⁵³ Koch, *Table des traités*, 1/376.

⁵⁴ Koch, *Table des traités*, 1/379.

⁵⁵ Koch, *Table des traités*, 1/381.

Madde 19: 16 Aralık 1710 tarihli antlaşmanın 19. maddesi ile aynıdır.⁵⁶

1765 Antlaşması:

Tunus Krallığı'nın (Royaume) Efendisi ve Sahibi Ali Paşa Bey; Fransa ile Ce-zayir Naipliği arasında yapılan son anlaşma hakkında bizi bilgilendiren Fransa Konsolosu. Fas korsanlarını ilgilendiren söz konusu anlaşmanın 5. maddesini kabul ettik ve bu nedenle beyan ederiz ki: Fas korsanlarının yirmi dört saat içinde yola çıkmaları gerekecek ve Fransızlardan alınan gemileri, malları ve di-ğer emtiaları hiçbir zaman ve hiçbir bahane ile anılan limanlarda satamayacaklardır.⁵⁷

1770 Antlaşması:

Bardo Sarayı'nda imzalanan hâlihazırdaki antlaşmalara ek hakkında Barış Antlaşması.⁵⁸

1795 Antlaşması:

Fransa ile Tunus arasında yapılan eski antlaşmalarda Naiplik korsanlarının yolculuklarını Fransa kıyılarından otuz mil uzaklıkta yapmaları gerektiği belirtilmesine karşın bu şart, iki taraf arasında sık sık tartışılan bir konu olduğundan, kaldırılması kabul edilmiştir. Bundan böyle hem Fransız Cumhuriyeti'nin ve Tu-nus'un silahları hem de onların ilgili düşmanları için dokunulmazlık sınırları, kı-yıda top bulunsun veya bulunmasın Fransa ve Kuzey Afrika (Barbarie) kıyıları-nın top menziline sabitlenmiştir. Goulette ve Port-Farine körfezleri haricinde ne Fransızlar ne de düşmanları herhangi bir tutsak alamaz ve deniz trafiğini hiçbir bir şekilde rahatsız edemez.⁵⁹

1800 Ateşkes Antlaşması:

Düşmanlıkların durdurulması, ticaret gemilerinin iadesi vb. hakkında.

1802 Antlaşması:

Madde 2: Fransız milleti, savaştan önce sahip olduğu ayrıcalık ve muafiyet-lerden yararlanmayı sürdürecektir ve Tunus'ta bulunan diğer milletlerin en seçkin ve en faydalısı olarak, en çok kayırlanı/tercih edilene olacaktır.⁶⁰

Madde 6: Naipliğin düşman ülkelerinden gelen ve Fransızların Tunus'a it-hal edeceği tüm mallar için yüzde üç gümrük ödenmeye devam edecek ve Fransa Cumhuriyeti ile başka bir devlet arasındaki herhangi bir savaş duru-munda, Fransızlar adına Fransa'da yüklenen ve Naipliğe dost tarafsız bayraklar altında bulunan Fransızlara ait mallar için de savaş sona erene kadar yalnızca yüzde üç gümrük ödenecek; Fransa'da da Tunuslulara karşı mütekabiliyet uy-gulanacaktır.⁶¹

Madde 7: Tunus'ta tüccarların ve Fransızların hizmetinde ikamet üzere olan Yahudiler ve diğer yabancılar, Cumhuriyetin koruması altında olacak. Ama

⁵⁶ Koch, *Table des traités*, 1/382.

⁵⁷ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/133-134.

⁵⁸ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/134-136.

⁵⁹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/138.

⁶⁰ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/140.

⁶¹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/140-141.

Krallığa mal ithal ederlerse tâbi olacakları devletler gibi gümrük vergisini ödeyeceklerdir. Ülkenin Kuzey Afrikalı Müslümanları (Maures) veya Hıristiyanları ile herhangi bir anlaşmazlıkları varsa kendi takdirlerine bağlı olarak, anlaşmazlıklarını karara bağlamak için en dikkate değer yer olarak Fransa Cumhuriyeti komiserinin huzuruna, karşı tarafla birlikte gideceklerdir.⁶²

2.3. Fransa-Trablusgarp

1685 Antlaşması:

Madde 8 ve 9: Bu madde Fransa'nın Tunus'la yaptığı 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın sırasıyla 7 ve 8. maddesi ile birebir aynıdır.⁶³

Madde 10: Şehrin ve Trablusgarp Krallığı'nın adı geçen Dayı, Bey, Divan ve Milisleri bundan böyle bütün valilere söz konusu köleleri geri almalarını ve Fransız Konsolosu tarafından mümkün olan en iyi fiyata kurtarılması için çalışmalarını emredecektir. Aynısı, Fransa'da, adı geçen Trablus Krallığı'nın sakinleri için de uygulanacaktır.⁶⁴

Madde 11: Sadece 27 Kasım 1681'den beri değil ondan önce de ele geçirilmiş olan, niteliği ve durumu ne olursa olsun, Fransa bayrağı altında iken alınıp şu anda Trablus Krallığı sınırları içinde olan tüm Fransız ve yabancı köleler derhal ve tamamıyla özgür kalacaklar ve geri gönderileceklerdir. Bu amaçla donanma komiseri Bay Robert'in, Krallık tarafından atanan bir memurla, serbest bırakılacakların tam bir listesini çıkarması için Fransızların tutulduğu tüm cezaevlerine ve diğer yerlere seyahat etmesine izin verilecektir. Yanlışlıkla veya başka bir nedenle unutulmuş olursa istendiği takdirde onlar da iade edilecektir.⁶⁵

Madde 14, 16, 20 ve 23: Bu maddeler Fransa'nın Tunus'la yaptığı 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın sırasıyla 12, 16, 21 ve 24. maddeleri ile birebir aynıdır.⁶⁶

1693 Antlaşması:

5 Haziran 1693 tarihli bu antlaşmanın 8, 9, 10, 11, 14, 16, 20 ve 23. maddeleri 29 Haziran 1685 tarihli bir önceki antlaşmanın sırasıyla 8, 9, 10, 11⁶⁷, 14, 16, 20 ve 23. maddeleriyle birebir aynıdır.⁶⁸

1720 Antlaşması:

4 Temmuz 1720 tarihli bu antlaşmanın 6, 7, 8, 10 ve 12. maddeleri 29 Haziran 1685 tarihli antlaşmanın sırasıyla 8, 9, 10, 14 ve 16. maddeleriyle birebir aynıdır.⁶⁹

Madde 14: Trablusgarp'a gelen bütün gemi kaptanları ve patronlar Konstantinopolis, Cezayir, Tunus ve diğer tüm Levant'ta olduğu gibi Paşa ya da baş-

⁶² d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/141.

⁶³ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/159.

⁶⁴ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/159-160.

⁶⁵ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/160.

⁶⁶ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/161-162, 163-164.

⁶⁷ Sadece ilgili tarih ve isimler "31 Ocak 1692", "Bay Dusault" olarak değişmiştir.

⁶⁸ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/170-175.

⁶⁹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/180-182.

ka bir makamı görmeden önce kendi konsolosluklarına gidebileceklerdir.⁷⁰

Madde 20: Bu madde, Fransa'nın Tunus'la yaptığı 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 24. maddesi ile birebir aynıdır.⁷¹

1729 Antlaşması:⁷²

Madde 7: Trablusgarp Krallığı; Cezayir, Tunus ve başka yerlere gönderilen Fransız köleleri geri getirecek veya her birinin fidyesini 150 Sevilla doları⁷³ olarak ödeyecektir.⁷⁴

Madde 9: Savaş anında Trablusgarp ve diğer limanlarda bulunan silahlı gemiler Fransa sancağı veya Fransa Amirali'nin kabul ettiği pasaportlarla seyreden gemi ve teknelerle buluşacak/onları karşılayacaktır. Onları durdurmadan veya herhangi bir engel oluşturmadan yolculuklarına özgürce devam etmelerine izin verecektir. İhtiyaç duyabilecekleri tüm yardım ve desteği onlara sağlayacaktır. Komutanın açık izni olmaksızın gemiye en fazla iki kişi göndermeyi göze tecektir. Buna karşılık olarak Fransız gemileri de, Trablusgarp Krallığı'na ve özel armatörlere ait gemilerden, Trablus'taki yerleşik Fransız konsolosluğundan tasdikli belgeleri yanlarında olanlar için aynısını uygulayacaklardır.⁷⁵

Madde 10: Sefer emniyeti için Trablusgarp'a bağlı ticaret gemileri; olası bir tutuklanma ve korsan muamelesi görme cezasına karşılık Bey'in belgesini ve adı geçen şehirde yerleşik Fransız konsolosluğunun vesikalarını taşıyacaktır.⁷⁶

⁷⁰ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/182-183.

⁷¹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/74.

⁷² İlk olarak 9 Haziran 1729'da imzalanan bu antlaşmanın iki nüshası (Türkçe-Fransızca) Fransa'ya dönüldükten sonra karşılaştırıldığında Trablusluların Fransa Kralı'ndan af dilediği kısmın yer almadığı fark edildi. Antlaşmada Fransa Kralı sulhun gerçekleşmesini isterken, Trablusgarp sadece Fransız deniz ticaretine verdikleri zarardan ötürü üzüntüsünü bildiriyordu. Durum Trablus'un kötü niyetine hamledildiği için tekrar Trablus'a gönderilen Fransa temsilcisi Amiral De Gouyon, antlaşmanın ancak iki dildeki asıllarının birebir mutabık olmasıyla tasdik edileceğini yoksa verilen emir gereği tekrar savaşa başlayacağını bildirdi. Bunun üzerine gerekli değişiklikler yapılarak taraflar arasında antlaşma 2 Ağustos tarihinde bir kez daha akdedildi. Charles Féraud, *Havliyyâtü'l-Lîbiyye (Annales Tripolitaines)*, çev. Muhammed Abdülkerim el-Vâfi (Bingazi: Câmîatü Karyunus, 1994), 294-295; Costanzo Bergna, *Trablus min 1510 ilâ 1850*, çev. Halife Muhammed et-Tillîsî (Bingazi: ed-Dâru'l-Cemâhîriyyetü l'in-Neşr ve't-Tevzî' ve'l-lân, Dâru'l-Kütübi'l-Vataniyye, 1985), 224. İlgili maddelerin 9 Haziran tarihli ilk versiyonu için bk. d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/191-199.

⁷³ Dolar kelimesi, "thaler" in İngilizleştirilmiş şeklidir. Bohemya'daki Joachimstal'da (bugün Joachimsthal kasabası Çek Cumhuriyeti sınırları içindedir ve Çekçe adı Jáchymov'dur) çıkarılan gümüşten, 1519'da ilk defa madeni para basılmış ve bu paralara "thaler" denilmiştir. Sonrasında bu kelimenin İngilizce şekli olan dolar, benzer madeni paralar için de kullanıldı. İspanya'ya Amerika'dan gelen gümüşler, Sevilla'daki (İşbiliye'de) darphanede basıldığından bu gümüş paralara da Sevilla doları (Osmanlı tabiriyle işbiliye kuruşu) denildi. İspanyollar ise buna "Real de a ocho, Dolar, Peso duro, Peso fuerte veya Peso" gibi adlar vermişti. Bu gümüş para (dolar), 38 mm çapında ve sekiz İspanyol reali değerindeydi. İspanyolların standardını koruyan bu parası, zamanla uluslararası bir para birimine dönüştü. Kuzey Amerika'da da yaygın olarak kullanılan İspanyol doları, resmi İngiliz madeni paralarının kıtlığı sebebiyle bağımsızlık sonrası Amerika'nın ulusal para birimi olarak belirlenmişti. İspanyol dolarına Kuzey Afrika'da yine İspanyol gümüş parası olan real tabirinden esinlenilerek "riyal" de deniyordu. Mesela 1830'larda Trablus'ta 1 riyal takriben Osmanlı Devleti'nin 20 kuruşuna denk geliyordu. Shepard Pond, "The Spanish Dollar: The World's Most Famous Silver Coin", *Bulletin of the Business Historical Society* 15/1 (1941), 12-16; BOA, *Hatt-ı Hümayun (HAT)*, 52024, 19.B.1252 (30 Ekim 1836).

⁷⁴ Koch, *Table des traités*, 1/286.

⁷⁵ Koch, *Table des traités*, 1/287.

⁷⁶ Koch, *Table des traités*, 1/287.

Madde 11: Hem Fransa'dan hem de Trablusgarp'tan gelen savaş gemileri ve tüccarlar karşılıklı olarak iki krallığın liman ve iskelelerinde karşılanacak ve ihtiyaç halinde gemiler ve mürettebat için her türlü yardımda bulunulacaktır; ayrıca yiyecek, olta takımı ve genel olarak gerekli diğer her şey, olağan ve alışılmış fiyatlar üzerinden ödenmek suretiyle sağlanacaktır.⁷⁷

Madde 12: Trablusgarp limanında veya bu Krallığın diğer limanlarında bulunan herhangi bir Fransız ticaret gemisi, kale topları menziline iken düşman savaş gemileri tarafından saldırıya uğrarsa kaleler tarafından savunulacak ve korunacaktır. Komutan, düşman gemileri karşısındaki Fransız gemilerine adı geçen limanlardan ve iskelelerden ayrılmaları ve uzaklaşmaları için yeterli süre (en az iki gün) vermeye mecburdur. Bu süre zarfında, takip etmelerinin önüne geçmek için düşman gemileri alıkonulacaktır. Aynı şey Fransa için de geçerlidir. Trablus gemileri ve korsan teknelerinin Fransa İmparatoru'na ait gemilerin karşısında yer alması halinde korsanlar (pirates) durdurulacak ve gemilerine el konulacaktır. Fransa ile savaş halinde olan Tunus, Cezayir ve Selâ korsanları (corsaires); Zuvare, Misurata ve sahildeki diğer yerlerde demirlemiş Fransız ticaret gemilerini ele geçirirse Paşa, Bey, Dayı, krallık divanı ve milisleri tüm mürettebat ve kuvvetleriyle onları serbest bırakmak için çaba sarfedecektir.⁷⁸

Madde 13: Fransa İmparatoru'nun düşmanları tarafından alınarak Trablusgarp'a ve Krallığın diğer limanlarına götürülecek tüm Fransızlar köle olarak tutulmadan derhal serbest bırakılacaktır. Fransa İmparatoru ile savaş halinde olabilecek Cezayir, Tunus, Selâ ve diğerlerine ait gemilerin de kendi ülkelerinin herhangi bir yerinde Fransız kölelerini karaya çıkarması durumunda bunlar serbest bırakılacaktır. Tıpkı satılmak veya dağıtılmak üzere oraya götürülecek olanların ve hatta kervandakilerin bile serbest bırakılması gerektiği gibi. Genel olarak bütün Fransızlar, tıpkı Fransa topraklarına girmiş gibi Trablusgarp topraklarına girdiklerinde özgür olacaklardır.⁷⁹

Madde 19: Bu antlaşma Fransa'nın Tunus'la yaptığı 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın 16. maddesi ile birebir aynıdır.⁸⁰

Madde 21: Trablusgarp'a gelen bütün gemi kaptanları ve patronlar Konstantinopolis, Cezayir, Tunus ve tüm Levant kıyılarında olduğu gibi Paşa ya da başka bir makamı görmeden önce kendi konsoloslarına gidebileceklerdir.⁸¹

Madde 25 ve 29: Bu maddeler Fransa'nın Tunus'la yaptığı 30 Ağustos 1685 tarihli antlaşmanın sırasıyla 21 ve 24. maddeleri ile birebir aynıdır.⁸²

1774 Antlaşması:

Madde 3: Şimdi ve gelecek için, saltanatımız boyunca, Fransızları ve Fransa'nın himayesi altındakileri her türlü hakaret ve onur kırıcılığa karşı korunaca-

⁷⁷ Koch, *Table des traités*, 1/287-288.

⁷⁸ Koch, *Table des traités*, 1/288-289.

⁷⁹ Koch, *Table des traités*, 1/289.

⁸⁰ Koch, *Table des traités*, 1/291-292.

⁸¹ Koch, *Table des traités*, 1/292.

⁸² Koch, *Table des traités*, 1/293, 295.

ğı taahhüd edilmiştir.⁸³

Madde 4: Şu andan itibaren Fransızların düşmanı herhangi bir ulusun korsanları bu limana gelirse ticaret gemileri yelken açabilecek ve bu sırada korsanların kırk sekiz saat alıkonulacağı vadedilmiştir.⁸⁴

1801 Antlaşması:

19 Haziran 1801 tarihli bu antlaşmanın 10, 14, 19 ve 23. maddeleri 29 Haziran 1685 tarihli antlaşmanın sırasıyla 14, 16, 20 ve 23. maddeleriyle; 16. maddesi 4 Temmuz 1720 tarihli antlaşmanın 14. maddesiyle; 7, 8 ve 32. maddeleri ise 9 Haziran 1729 tarihli antlaşmanın sırasıyla 12, 13 ve 38. maddeleriyle birebir aynıdır.⁸⁵

Madde 37: Trablusgarp'ın Paşa, Bey, Dayı, Divan ve Milisleri, şimdi ve gelecekte, Fransızları ve Cumhuriyet himayesi altındakileri her türlü hakaret ve onur kırıcı eylemlerden korumayı taahhüt ederler.⁸⁶

Madde 39: Trablusgarp Naipliği şehirleri ile Mısır şehirleri arasındaki kara yolu ulaşımı, iki Devletin ürünlerinin kervanlarla veya başka bir şekilde taşınması veya her iki tarafın yolcuları için karşılıklı olarak serbest ve açık olacaktır.⁸⁷

Madde 40: Mekke'ye gidecek hacı kervanı, Kahire'ye vardığında özel olarak korunacak ve Süveyş'e kadar eşlik edilecek; oradan dönüşte Mısır'da da aynı geçeri olacaktır.⁸⁸

Madde 41: İster Hükümete ister şahıslara ait olsun Trablusgarp, Bingazi veya Derne'de boşaltılacak olan Fransa malları, kervanlarla Mısır'dan geçebilecek, Mısır'dan aynı güzergâhla gelenler de Fransa limanları için yüklenebilecektir.⁸⁹

3. İngiltere'nin Garp Ocaklarıyla Yaptığı Antlaşmalarda Ocakların Birlik ve Bütünlüğünü Bozan Maddeler

3.1. İngiltere-Cezayir

1682 Antlaşması:

Madde 7: Cezayir'in hiçbir gemisi ve diğer herhangi bir teknesinin, korsanlar (corsair) veya deniz haydutları (sea rover) tarafından Majestelerinin tebaasına karşı kullanılmak üzere teslim edilmesine; Selâ ya da Büyük Britanya Kralı ile düşman olan herhangi bir yere gitmesine izin verilmeyecektir.⁹⁰

Madde 9: Tunus, Trablusgarp, Selâ veya başka bir yerdeki herhangi bir gemi veya tekne, Majestelerinin tebaalarına ait herhangi bir gemi, tekne, insan (köle/esir) veya malı Cezayir'e ya da ona bağlı herhangi bir liman veya yere ge-

⁸³ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/209.

⁸⁴ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/209.

⁸⁵ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/214-223.

⁸⁶ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/224.

⁸⁷ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/224.

⁸⁸ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/224.

⁸⁹ d'Hauterive - de Cussy, *Recueil des traités de commerce*, 3/225.

⁹⁰ Great Britain Foreign Office, *British and Foreign State Papers, 1812-1814* (London: James Ridgway & Sons, 1841), 1/356.

tirirse idareciler, Cezayir toprakları içinde bunların satılmasına izin vermeyeceklerdir.⁹¹

1686 Antlaşması:

Önceki antlaşmadaki 7 ve 9. maddeler bu antlaşmada da aynen yer almaktadır.⁹²

1762 Antlaşması:

Madde 3: Bundan sonra herhangi bir zamanda Britanya Majesteleri, Müslüman bir bey (prince) veya devlet (state) ile savaş halinde olursa ve Cezayir Krallığı kıyılarının herhangi bir görüş alanı içerisinde, bunların (Müslüman bir bey veya devlet) tebaasına ait herhangi bir gemi veya tekne Britanya Majestelerinin ya da tebaasının herhangi bir savaş gemisi veya teknesi ile karşılaşır ve karşılaşırsa özgürce ve rahatsız edilmeden geçmelerine izin verileceği/göz yumulacağı kararlaştırıldı.⁹³

3.2. İngiltere-Tunus

1751 Antlaşması:

Madde 19: Britanya Majesteleri ile başka herhangi bir devlet veya ulus arasında savaş olması durumunda Tunus Gemileri, Majestelerinin düşmanlarına veya onların tebaalarına hiçbir şekilde yardım etmeyecektir.⁹⁴

1762 Antlaşması:

Madde 4: Cezayir'le yapılan 14 Mayıs 1762 antlaşmasının 3. maddesi ile aynıdır.⁹⁵

1812 Antlaşması:

Madde 1: Savaş durumundaki devletlerin herhangi bir savaş gemisi kötü hava koşulları, erzak ihtiyacı veya düşmanları tarafından kovalanmaları halinde bunların, Tunus'a veya Krallığın herhangi başka bir limanına sığınmalarına izin verilecektir.⁹⁶

Madde 3: İşbu antlaşma uyarınca, Hamûde Paşa Bey'in, Krallığının tarafsızlığını korumak arzusunda olduğu için Fransızlara veya İngilizlere ait olan veya olabilecek herhangi bir ganimetin veya malın, Tunus Naipliğinin hâkimiyetindeki bölgelerde satılmasına izin vermeyeceği kararlaştırıldı.⁹⁷

3.3. İngiltere-Trablusgarp

1662 Antlaşması:

Madde 4: Cezayir, Tunus, Selâ veya başka bir yere ait herhangi bir gemi veya tekne, Majestelerinin tebaalarına ait herhangi bir gemi, tekne, insan (köle/esir) veya malı Trablusgarp'a ya da ona bağlı herhangi bir liman veya yere getirirse idareciler, Trablusgarp toprakları içinde bunların satılmasına izin ver-

⁹¹ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/356.

⁹² Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/362.

⁹³ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/372.

⁹⁴ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/742.

⁹⁵ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/745.

⁹⁶ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/745.

⁹⁷ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/746.

meyeceklerdir. Ayrıca bundan sonra, Trablusgarp'ta veya ona bağlı bölgelerde Majestelerinin hiçbir tebaası satın alınmayacak, satılmayacak ve köle yapılmayacaktır.⁹⁸

Madde 14: Majestelerinin herhangi bir savaş gemisi herhangi bir ganimetle Trablusgarp'a veya bu Krallığın diğer limanlarına gelirse bunları tacize uğramadan ve hiçbir şekilde gümrük ödemek zorunda olmadan diledikleri gibi satabilecek ve elden çıkarabilecektir. Bahsi geçen harp gemileri, erzak veya başka bir şey isterlerse, piyasadaki kurdan serbestçe satın alabileceklerdir.⁹⁹

Madde 15: Trablusgarp kıyılarında Majestelerine veya tebaasına ait bir geminin enkazı ganimet olarak alınamaz. Ne mallarına el konulabilir ne de insanları köle yapılabilir. Ancak Trablusgarp halkı onları ve mallarını korumak için elinden geleni yapmalıdır.¹⁰⁰

1675 Antlaşması:

Madde 7: Trablusgarp'ın hiçbir gemisi ve diğer herhangi bir teknesinin, korsanlar (corsair) veya deniz haydutları (sea rover) tarafından Majestelerinin tebaasına karşı kullanılmak üzere teslim edilmesine veya Büyük Britanya Kralı ile düşman olan herhangi bir yere gitmesine izin verilmeyecektir.¹⁰¹

Madde 9: Büyük Britanya Kralı ile savaş halinde olan Tunus, Cezayir, Titvân, Selâ veya başka bir yere ait herhangi bir gemi veya tekne, Majestelerinin tebaalarına ait herhangi bir gemi, tekne, insan (köle/esir) veya malı Trablusgarp'a ya da bu Krallığa bağlı herhangi bir liman veya yere getirirse idareciler, Trablusgarp toprakları içinde bunların satılmasına izin vermeyeceklerdir.¹⁰²

1716 Antlaşması:

19 Temmuz 1716 tarihli bu antlaşmanın 6 ve 16. maddeleri 18 Ekim 1662 tarihli antlaşmanın sırasıyla 15 ve 14. maddeleriyle; 7 ve 8. maddeleri ise 5 Mart 1675 tarihli bir önceki antlaşmanın sırasıyla 7 ve 9. maddeleri ile birebir aynıdır.¹⁰³

1751 Antlaşması:

19 Eylül 1751 tarihli bu antlaşmanın 6 ve 22. maddeleri 18 Ekim 1662 tarihli antlaşmanın sırasıyla 15 ve 14. maddeleriyle; 7 ve 8. maddeleri ise 5 Mart 1675 tarihli bir önceki antlaşmanın sırasıyla 7 ve 9. maddeleri ile birebir aynıdır.¹⁰⁴

Madde 24: Britanya Majestelerinin tebaası -bu ve önceki bütün antlaşmaların hükümlerine ilaveten- şimdi ve bundan sonra en ayrıcalıklı herhangi bir ulusun tebaasına tanınan tüm ayrıcalık ve avantajlardan yararlanacaktır.¹⁰⁵

⁹⁸ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/712.

⁹⁹ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/713.

¹⁰⁰ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/713.

¹⁰¹ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/715.

¹⁰² Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/715.

¹⁰³ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/722-723.

¹⁰⁴ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/726-729.

¹⁰⁵ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/729.

1812 Antlaşması:

Madde 4: Mevcut antlaşmaların dokunulmazlığını ve Krallığı'nın tarafsızlığını sürdürme arzusunda olan Sidi Yusuf Karamanlı'nın Trablusgarp Krallığı'nın egemenliği altındaki herhangi bir yerde Büyük Britanya ile alakası bulunan herhangi bir ganimetin satılmasına izin vermeyeceği ve buna müsamaha göstermeyeceği kararlaştırıldı. Bu gibi ganimetler limana sokulan mallardan tamamen ayrıştırılmak zorundadır. İşbu antlaşmanın 2. maddesine uygun olarak, Savaşan Güçlerin Korsanları da (privateers) aynı Tüzüğe tabidir.¹⁰⁶

Sonuç

Antlaşma maddeleri incelendiğinde temelde beş hususun öne çıktığı görülmektedir. Bu beş husus ve varılan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Antlaşmalarda geçen “royaume, kingdom” gibi ifadeler dikkate alındığında Fransa ve İngiltere diplomasisinde Garp Ocakları, birer Osmanlı eyaleti olarak değil Kuzey Afrika krallıkları olarak konumlandırılmıştır. Fakat yine antlaşmalardaki “regency” gibi ifadelerden Ocakların bir şekilde Osmanlı Devleti'ne tabi oldukları ancak bu tabiiyetin vasal krallık şeklinde olduğu kabul edilmektedir.

2. Ayrı bir devlet/hükümet olarak konumlandırılan ocakların birbiriyle ittifak etmesi, Fransa ve İngiltere için hiç istenmeyen bir durumdu ve antlaşma maddeleri de bu ittifakın hiçbir şekilde kurulamamasına müteveccih. Örneğin ocaklardan biri bu devletlerden biriyle savaş durumunda iken diğerinden yardım istediğinde bu ocak savaşılan Avrupa devletiyle yaptığı antlaşma dolayısıyla komşusuna destek olamayacaktı. Birer Osmanlı eyaleti olarak Garp Ocaklarının bu duruma düşmesinin garabeti en iyi bu gibi maddeler üzerinden okunabilmektedir. Esasen bu yapıda antlaşma yapılan ocak, Avrupa devletlerine dost konuma getiriliyor, diğer iki ocak ise düşman konuma yerleştiriliyordu. Dost devletler arasındaki her türlü işbirliğine dair maddelerin yer aldığı bu antlaşmalarda muahedeli ocakla diğer iki ocağın birbirlerine düşmanlıkları artırılıyordu. Osmanlı Devleti'nin beklentisi ise tam aksi yönde ocakların birbiriyle dost olarak düşmana karşı yek-vücut hareket etmeleriydi.

3. Antlaşma yapılan ocak, Fransa yahut İngiltere'nin denizdeki gemilerini gerektiğinde diğer iki ocağın saldırılarına karşı korumakla ve ocağın limanlarını bu tür durumlarda muahedeli devletin gemilerine açık tutmakla mükellef kılınyordu.

4. Muahedeli devletin tebaası olup diğer iki ocak korsanları tarafından esir alınan kişilerin hürriyetine kavuşması için antlaşma yapılan ocaktan her türlü desteğin verilmesi bekleniyor, bu minvalde esir alınan Avrupalıların muahedeli ocakta satışına kesinlikle müsaade edilmemesi isteniyordu.

5. Esir satışı ile beraber diğer mal ve eşyaların ticareti hususunda da ant-

¹⁰⁶ Foreign Office, *British and Foreign State Papers*, 1/732.

laşmalı ocaklardan diğerlerine karşı düşmanca bir hareket bekleniyordu. Örneğin diğer ocak mensupları Fransa veyahut İngiltere gemilerinden ele geçirdikleri malları bu devletlerle muahede imzalayan ocakta satamayacaklardı ve bu gibi mallar tespit edilirse hükümet tarafından el konulup muahedeli devlet temsilcilerine teslim edilmesi gerekiyordu.

Osmanlı hükümet merkeziyle irtibatlarının zayıfladığı 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa devletlerinin Garp Ocaklarıyla yaptığı söz konusu antlaşmalar, başlangıçta her ne kadar hükümetin izni ve onayı ile gerçekleşmiş olsa da bir süre sonra ocakların bir nevi bağımsız devletler gibi değerlendirilmesine yol açmıştır. Aslında devletin Kuzey Afrika'daki eyaletleri olan bu yapılarla yapılan antlaşmalarda Osmanlı hükümetine bağlı diğer eyaletler için hangi sıfatlar kullanılıyorsa aynılarının kullanılması gerekiyordu. Devlet ricali, bir zorunluluk dolayısıyla kendi yaptığı antlaşmalara daha sağlam bir şekilde riayet edilmesi amacıyla ocakların Avrupa devletleriyle birebir antlaşmalar imzalamasına onay vermişti. Yoksa onların müstakil devletler gibi algılanmasına yol açan ifadelere (royaume/kingdom) onay verdiğini düşünmek hatalı olacaktır. Ancak bunun önüne geçemediğini de teslim etmek gerekir. Avrupa devletlerinin bu şekilde hareket etmelerinin belki bir tek mazereti olabilir. Habsburg İspanyasının yayılma süreci birçok küçük devleti tahakküm altına almıştı ve bu devletlerin kralları Habsburg İmparatoruna bağlı artık birer vasal kral hâline gelmişti. Avrupa'daki bu tecrübe Garp Ocaklarıyla antlaşma imzalayan devletleri, ocakları da bu şekilde vasal krallık olarak görme eğilimini pekiştirmiş olabilir. Ancak her ne olursa olsun Garp Ocakları, onların da bildiği gibi yarı-bağımsız bir görünüm arz etseler de Osmanlı Devleti'nin birer eyaletiydi. Yukarıda Fransızların ve İngilizlerin yaptıkları antlaşmalardaki maddeler incelendiğinde bu devletlerin hususi menfaatleri icabı, bu durumu görmezden geldikleri ve ısrarla ocakları ayrı devletler gibi konumlandıkları açıktır. Yine ayrıntılı olarak birçok maddede görüleceği gibi ocakların birbiriyle ittifak kurmasının her şekilde önüne geçilmek istenmiştir. Sadece korsanlık faaliyetleri sebebiyle değil; ticari vb. sebeplerle de kısıtlanmışlardır. Avrupa devletlerinin birbiriyle rekabet içerisinde oldukları dönemde ocakların bu şekilde birbirlerine düşman olarak konumlandırılması belki tarihsel süreçte büyük bir kırılmaya sebep olmamışsa da Viyana Kongresi sonrası Avrupa'da ortaya çıkan uyum döneminde onlar birlikte hareket edip güçlenirken ocakların, iyice birbirinden kopmaları ve zayıflamaları Akdeniz'de Türk hâkimiyetinin sonunu getirmiştir. Bir taraftan Osmanlı hükümetinden kopmaları diğer taraftan kendi aralarında parçalanmaları ocakları zayıflatmış ve 19. yüzyılda hepsi birer sömürge durumuna düşmüştür. Neticede her ne kadar dahilî başka sebepleri olsa da modern Cezayir, Tunus ve Libya'nın da bu tarihsel süreçte yaşanan parçalanmayla ortaya çıktığı söylenebilir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of inte-

rest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynaklar

- » Arı, Bülent. *The First Dutch Ambassador in Istanbul: Cornelis Haga and the Dutch capitulations of 1612*. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Doktora Tezi, 2003.
- » Baker, Thomas. *Piracy and Diplomacy in Seventeenth-Century North Africa: The Journal of Thomas Baker, English Consul in Tripoli, 1677-1685*. ed. C. R. Pennell. Rutherford- New Jersey: Fairleigh Dickinson University Press, 1989.
- » Beawes, Wyndham. *Lex Mercatoria Rediviva: Or, The Merchant's Directory: Being a Complete Guide to All Men in Business*. Dublin, 1778.
- » Bergna, Costanzo. *Trablus min 1510 ilâ 1850*. çev. Halife Muhammed et-Tillîsî. Bingazi: ed-Dâru'l-Cemâhîriyyetü lî'n-Neşr ve't-Tezî' ve'l-İ'lân, Dâru'l-Kütübi'l-Vataniyye, 1985.
- » Bostan, İdris. "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 14 (1994 1988), 59-86.
- » BOA, Osmanlı Arşivi. *Düvel-i Ecnebiyye Defterleri (A.DVNS.DVE.d.)*, Nu. 13, (Dubrovnik Ahkam Defteri), s. 23, 50 (hüküm 216); Nu. 13, s. 69 (hüküm 328).
- » BOA, Osmanlı Arşivi. *Düvel-i Ecnebiye Kalemî (A.DVN.DVE.d.)*, Nu. 901, s. 6, 9.
- » BOA, Osmanlı Arşivi. *Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d.)*, Nu. 67, (hüküm 218, 362).
- » BOA, Osmanlı Arşivi. *Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d.)*, 132/1054, Evâsıtı N sene 1137 (23-31 Mayıs 1725).
- » BOA, Osmanlı Arşivi. *Hatt-ı Hümayun (HAT)*, 52024, 19.B.1252 (30 Ekim 1836).
- » Bostan, İdris. *Osmanlılar ve Deniz*. İstanbul: Küre Yayınları, 2007.
- » Bozkurt, Nebi. "Korsan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/210-212. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- » Calafat, Guillaume. "A 'Nest of Pirates'?: Consuls and Diplomatic Intermediaries in Algiers during the 1670s". *Studi e materiali di storia delle religioni* 84/2 (2018), 529-547.
- » Çetin, Atilla. "Garp Ocakları". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/382-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- » Féraud, Charles. *Havliyyâtü'l-Lîbiyye (Annales Tripolitaines)*. çev. Muhammed Abdülkerim el-Vâfî. Bingazi: Câmiatü Karyunus, 3. Basım, 1994.
- » Foreign Office, Great Britain. *British and Foreign State Papers, 1812-1814*. London: James Ridgway & Sons, 1841.
- » Hamilton, Alastair. "François Savary de Brèves". *Christian-Muslim Relations: A Bibliographical History, Western and Southern Europe (1600-1700)*. ed. David Thomas - John Chesworth. 9/415-422. Leiden: Brill, 2017.
- » Hauterive, M. Le Comte d' - Cussy, M. Le Chever F. de. *Recueil des traités de commerce et de navigation de la France avec les puissances étrangères: avec les puissances étrangères depuis la Paix Westphalie, en 1648*. Paris: Rey et Gravier, 1836.
- » Jamieson, Alan G. *Lords of the Sea: A History of the Barbary Corsairs*. London: Reaktion Books, 2012.
- » Koch, Christophe-Guillaume. *Table des traités entre la France et les puissances étrangère: depuis la paix de Westphalie jusqu'à nos jours*. Basle: J. Decker, 1802.
- » Kütükoğlu, Mübahat S. *Balta Limanına Giden Yol Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münâsebetleri (1580-1850)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- » Lane-Poole, Stanley. *The Barbary Corsairs*. London: T. Fisher Unwin, 1890.
- » Oral, Özgür. "Garp Ocakları'nın Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Diplomatik İlişkileri: Venedik Cumhuriyeti Örneği". *Coğrafya, Tarih ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denkleme Ege ve Doğu Akdeniz*. ed. Mahmut Ak vd. 167-192. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2021.
- » Panaite, Viorel. "A Legal Opinion On Western Piracy In The Ottoman Mediterranean About The Late-Sixteenth and Early-Seventeenth Centuries". *Revue des Études Sud-Est Européennes* XLVII/1-4 (2009), 165-173.
- » Panaite, Viorel. "French Commerce, North African Piracy and Ottoman Law in the Mediterranean (Close-Sixteenth and Early-Seventeenth Century)". *Revue Roumaine d'Histoire* 46/1-4 (2007), 69-81.
- » Pond, Shepard. "The Spanish Dollar: The World's Most Famous Silver Coin". *Bulletin of the Business Historical Society* 15/1 (1941), 12-16.
- » Rossi, Ettore. *Libya münzü'l-Fethi'l-Arabî hattâ sene 1911*. çev. Halife Muhammed et-Tillîsî.

- Beyrut, 1974.
- » Taş, Abdullah Erdem. "Garp Ocaklarında Birliğin Bozulması: 18. Yüzyılda Cezayir-Tunus-Trablusgarp İlişkileri". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 9/2 (2020), 1065-1091.
 - » Taş, Abdullah Erdem. *Osmanlı Garp Ocaklarından Trablusgarp Eyaleti: Karamanlılar Dönemi (1711-1835)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2016.
 - » "https://www.definitions.net/definition/regency". 04 Ocak 2022.

EK 2: İngiltere'nin Garp Ocakları ile Yaptığı Antlaşmalar

Taraflar		Tarih	Muhteva	
İngiltere	Cezayir	10 Nisan 1682	barış ve ticaret antlaşması	1
		5 Nisan 1686	barış ve ticaret antlaşması	2
		17 Ağustos 1700	barış ve ticaret antlaşması	3
		10 Ağustos 1701	ilave	4
		28 Ekim 1703	barış ve ticaret antlaşması	5
		29 Ekim 1716	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	6
		18 Mart 1729	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	7
		3 Haziran 1751	ilave	8
		14 Mayıs 1762	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	9
		3 Ağustos 1765	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	10
		3 Eylül 1800	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	11
		19 Mart 1801	Malta	12
	Tunus	5 Ekim 1662	barış ve ticaret antlaşması	13
		30 Ağustos 1716	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	14
		19 Ekim 1751	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	15
		22 Haziran 1762	yenileme/barış ve ticaret antlaşması	16
		2 Mayıs 1812	ticaret antlaşması	17
		16 Ekim 1813	ilave: Yunan adaları	18
	Trablusgarp	18 Ekim 1662	barış antlaşması	19
		5 Mart 1675	barış ve ticaret antlaşması	20
		1 Mayıs 1676	yenileme	21
		11 Ekim 1694	ilave	22
		19 Temmuz 1716	yenileme	23
		19 Eylül 1751	yenileme	24
		22 Temmuz 1762	yenileme	25
		10 Mayıs 1812	ticaret antlaşması	26

EK 1: Fransa'nın Garp Ocakları ile Yaptığı Antlaşmalar

Taraflar	Tarih	Muhteva		
Fransa	Cezayir	17 Mayıs 1666	barış antlaşması	1
		11 Mart 1679	mercan ticareti	2
		23 Nisan 1684	mercan ticareti	3
		25 Nisan 1684	barış şartları	4
		24 Eylül 1689	yeni barış antlaşması	5
		3 Nisan 1692	yenileme	6
		16 Ocak 1764	özel antlaşma	7
		Aralık 1790-Mart 1793	barış ve dostluk antlaşmalarını yenileme	8
		20 Temmuz 1800	ateşkes	9
		30 Eylül 1800	nihai barış antlaşması ve eski antlaşmaların yenilenmesi	10
	Tunus	1604	uzlaşma ve düzenleme	11
		25 Kasım 1665	barış şartları	12
		28 Haziran 1672	yenileme	13
		30 Ağustos 1685	barış antlaşması	14
		1698	yenileme	15
		16 Aralık 1710	yenileme	16
		20 Şubat 1720	barış antlaşması/yenileme	17
		1 Temmuz 1729	barış antlaşması	18
		9 Kasım 1742	kapitülasyonlar ve barış maddelerini yenileme	19
		24 Şubat 1743	önceki antlaşmaya ilave	20
		21 Mayıs 1765	Cezayir'le yapılan 1764 antlaşmasının 5. maddesi yani Fas korsanları hakkında	21
		25 Ağustos-13 Eylül 1770	barışın ön maddeleri, 1720-1742 antlaşmalarına ilave	22
		3 Haziran 1774	yenileme	23
		25 Mayıs 1795	ilave	24
		26 Ağustos 1800	ateşkes	25
		23 Şubat 1802	barış antlaşması	26
		1824 ve 1825	yenileme	27
		15 Kasım 1824	önceki antlaşmaya ek sözleşme	28
		8 Ağustos 1830	bazı uyumsuzlukların çözümü	29
		24 Ekim 1832	ticaret ve avcılık hususları	30
	Trablusgarp	27 Kasım 1681	barış ve dostluk antlaşması	31
		29 Haziran 1685	barış şartlarının düzenlenmesi	32
		5 Haziran 1693	barış şartlarının düzenlenmesi	33
		4 Temmuz 1720	kapitülasyonlar ve barış maddelerini yenileme	34
		9 Haziran-2 Ağustos 1729	barış şartları	35
		30 Mayıs 1752	önceki antlaşmaya ilave	36
		12 Aralık 1774	yenileme ve ilave	37
		30 Haziran 1793	yenileme	38
		19 Haziran 1801	barış antlaşması	39
		11 Ağustos 1830	barış antlaşması	40